

บทที่ ๒

"พราหมณ์" ตามคติของศาสนาพราหมณ์

กำเนิดและความเป็นมาของพราหมณ์

พวกอารยันที่เดินทางเข้ามาสู่อินเดียโดยผ่านทางของเขาสันตูกุชกับหิมาลัย ผ่านทางทิวกันการและพบอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากภัยธรรมชาติหลายอย่าง จึงสวดสรรเสริญเพื่อบูชาเทพเจ้าทั้งหลายที่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ รวมทั้งการทำพิธีบูชายัญ เพื่อขอความคุ้มครองยามเดินทาง ตลอดจนให้ชนะข้าศึกศัตรู และให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา ผู้แต่งบทสวดสรรเสริญเทพเจ้าหรือมนตร์ เรียกว่า "ฤๅษี" (ฤๅ) ฤๅษีที่มีชื่อเสียงในการแต่งมนตร์ในสมัยพระเวท ได้แก่ ฤๅษีอัญญกะ (อนัญญาวระ) ฤๅษีวามกะ (วาลมีกี) ฤๅษีวามเทวะ (วามเทวะ) ฤๅษีเวสสามิตต (วิสุวามิตร) ฤๅษีมถักคี (มถตนิ) ฤๅษีอังคีรส (อคัสถยะ) ฤๅษีการทวาช (การทวาชะ) ฤๅษีวาเสฏฐะ (วสิมฐะ) ฤๅษีกัสสป (กัสสป) และฤๅษีภฤ (ภฤฤ) ต่อมาการทำพิธีบวงสรวงเพิ่มความสำคัญมากขึ้น เพราะผู้ทำพิธีบวงสรวงหรือ "พราหมณ์"

สยามรณัฐสส เทปิฎกั สุตตนปิฎกเก องคฺคตฺนิกายสส ปญฺจนิปาโต, ๒๒:๒๕๐

๗๖ ๑๙๒.

เย โช เตะ โทณ พราหมณานํ ปุพฺพกา อีสึโย มนฺตานํ กตฺตารโ มนฺตานํ ปวตฺตารโ
 เยสฺमितฺ ๓เอตฺรหิ พราหมณา โปราณํ มนฺตฺปทํ คีตํ ปวตฺตํ สมิทิตํ ตฺนุคฺยบฺนติ ตฺนุภาสฺนติ
 ภาสิตฺมฺนุภาสฺนติ วาจิตฺมฺนุวาเจนติ เสยฺยถิตํ อญฺญโก วามโก วามเทโว เวสสามิตโต
 ยมทลฺลิตฺ องคฺีโรส ภารทวาชโ วาเสฏฺฐโ กสฺสปโ ภฤ . .

ผู้ขาดการบวงสรวงโดยอ้างสิทธิว่า เป็นผู้มีกำเนิดจากปากพรหม เป็นพรหมทายาท^๑ และเป็นพวกเดียวที่สามารถทำพิธีบวงสรวง^๒ ตลอดจนเป็นสื่อระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์หรือเป็นตัวแทนระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้าในเวลาทำพิธี พราหมณ์ได้รับค่าจ้างเรียกว่า "ทักษิณา" หลังจากทำพิธีแล้ว สิ่งที่พราหมณ์ได้รับคือ เงินทอง รวมทั้งสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย เช่น แพะ แกะ และโค เป็นต้น พิธีกรรมที่พราหมณ์กระทำ เป็นพิธีที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน ยากที่คนภายนอกจะทำใ้ถูกต้อง พราหมณ์จึงผูกขาดเรื่องการทำพิธีไว้เป็นของตนโดยเฉพาะ ในการทำพิธีใหญ่ ๆ สำหรับชุมชน พราหมณ์หลายคนทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน ได้แก่

๑. โหตก หรือ โหคา^๓ เป็นพราหมณ์ผู้สวดคัมภีร์ฤคเวทซึ่งมีอยู่ ๑,๐๒๕ บท
๒. อหฺวเรยู หรือ อหฺวเรยู^๔ เป็นพราหมณ์ผู้ทำพิธีตามคัมภีร์ยชุรเวท

^๑ สยามภรตสูต เศปิฏกั สุตตนฺตปิฏเก ที่ชนิกายสูต ปาฎิกาวลโค. ๑๑:๘๘ ข้อ ๕๑.

^๒ Ap.S, p.321.

SŪTRA XXI: The priestly office (ārtvijya) belongs to the Brāhmaṇas. (The reason given for this is curious, because Brāhmaṇa only are able to eat the remain sacrifice.)

^๓ Ibid, p.320.

SŪTRA XVI: The Hotri-priest performs with the Rig-veda.

^๔ Ibid, p.321.

SŪTRA XVIII: The Adhvaryu-priest with the yajur-veda.

๓. อุทคาคฤ หรือ อุทคาคา^๑ เป็นพราหมณ์ผู้สวดคัมภีร์สามเวทเข้าทำนอง
๔. พรหมน หรือ พรหมัน^๒ เป็นพราหมณ์ผู้ควบคุมการบูชายัญทั้งหมด และเป็น
 ผู้รู้เวทมนตร์ ๓ คัมภีร์ รวมทั้ง **อรรถเวท** เป็นอย่างก็
๕. พราหมณ์โรหิต^๓ เป็นพราหมณ์ผู้ให้คำแนะนำในการทำพิธีทางศาสนาที่
 พระราชาทรงเลือกไว้ประจำราชสำนัก ทำหน้าที่สวดอ้อนวอนต่อเทพเจ้าให้พระราชานะ
 ข้ำศึกศัตรูในขณะที่ทำสงคราม ซึ่งชะตาความอยู่รอดของบ้านเมือง
- ส่วนหน้าที่ของพราหมณ์ที่ปรากฏในมานวธรรมศาสตร์มี ๖ ประการ คือ สอนและ
 ศึกษาพระเวท ประกอบยัญพิธี เพื่อประโยชน์ของคนและสำหรับผู้อื่น ให้ทานและรับทาน

¹
 Ap. S. p. 320.

SŪTRA XVII: The Udgatri-priest with the Sāma-veda.

²
 Ibid. p. 320.

SŪTRA XIV: The Brāhmaṇa-priest or superintendent of the
 whole sacrifice must be acquainted with the three vedas. Others
 would include the Atharva-veda.

³G.D.S. XI:12, p. 235.

And he (kshatriya shall select as his domestic priest
 (purohita) a Brāhmaṇa who is learned (in the vedas) of noble
 family eloquent, handsome, of (a suitable) age, and of a virtuous
 disposition who lives rightuously and who is austere.

⁴
 Mn. I:88.

adhhāpanam adhyayanam yajanam yajanam tathā /
 danam pratigraham caiva brahmaṇānām kalpayat //

พราหมณ์ใดที่ไม่ได้ศึกษาหรือสั่งสอนพระเวท หรือไม่บูชาไฟ จะมีฐานะเท่ากับพวกศูทร^๑
พราหมณ์ผู้สอนพระเวทให้ชนทั้ง ๓ วรรณะ ได้แก่พราหมณ์ กษัตริย์และแพศย์ ย่อมเป็น
ที่เคารพนับถือ ผู้ชกษาคและเป็นเจ้าของพระเวท^๒ ขณะเดียวกันพราหมณ์ตามผู้อยู่ในวรรณะ
ศูทรฟังหรือศึกษาพระเวท ถ้าวรรณะศูทรไม่ปฏิบัติตามข้อบัญญัติ จะถูกสงโทษอย่างหนักคั่งที่
ปรากฏในคเณศมธรรมศาสตร์ว่า

"ถ้าวรรณะศูทรฟังการสาธยายมนตร์พระเวทอย่างตั้งใจ เขาจะถูกกรอกหูด้วยคีมูก
หรือครึ่งเหลว
ถ้าเขาสาธยายมนตร์พระเวท จะถูกตัดลิ้น แต่ถ้าเขายังอาจทรงจำพระเวท จะ
จะถูกฉารางออกเป็น ๒ เลียง"^๓

บางครั้งพราหมณ์แสดงสิทธิพิเศษต่อกษัตริย์^๔ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม
พราหมณ์ทรงใจซึ่งความรู้และอุทิศตนแก่สังคม ทำหน้าที่เป็นพราหมณ์ผู้ทำพิธีและเป็นผู้ให้
คำแนะนำแก่กษัตริย์ในการปกครองและการสงคราม พราหมณ์โรหิตโคคาตอบแทนเป็น
สัตว์เลี้ยง ที่ดินและเงินภาษี^๕ นอกจากนี้ก็มีพราหมณ์ที่เป็นพ่อค้า เป็นช่าง เป็นผู้เลี้ยง
สัตว์

¹ Va.D.S.III.1,p.16.

² Mn.I:93.

³ G.D.S.XII.4,5,6,p.239.

⁴ Ibid.,VIII.1,p.214.

⁵ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๘ พระสุตตันตปิฎก ที่ชนิกาย

องค์ประกอบ ๕ ประการของพราหมณ์

พราหมณ์โสณทัตตะ ทูลตอบพระพุทธเจ้า ขณะทีพระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ใกล้
สระโปกขรณีกัศครา ในนครจำปาพร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ องค์ว่า พราหมณ์
องค์ประกอบควยองค์ประกอบ ๕ ประการ คือ ชาติ มนต์ วรรณะ ศีลและปัญญา^๑

๑. ชาติ หรือ กำเนิด ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญประการแรกของพราหมณ์
พราหมณ์ตองเกิดจากบิดามารดาผู้อยู่ในวรรณะพราหมณ์มาโดยตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ มิได้
ปะปนกับชาติวรรณะอื่น ๆ เลย ดังที่ปรากฏในโสณทัตตะสูตรว่า

"... เป็นอุโลกสุชาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา มีกรรมเป็นที่ถือปฏิสนธิมคจคคือตลอด
๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครคักคานติเทียบใดควยอ้างถึงชาติ. . ."๒

๒. มนต์ เป็นองค์ประกอบประการที่สองของพราหมณ์ คือ ตองเล่าเรียนมนต์
ไตรเพท^๓และคัมภีร์ต่าง ๆ มีคัมภีร์นิฆัตตุ^๔เป็นต้น จนมีความรู้ ความชำนาญดังที่ปรากฏใน
โสณทัตตะสูตรว่า

๑ สยามรณฺดรสส เทปิฏกํ สุตตณฺทปิเฎก ทีฆนิกายสส สีสชนชวอุโค, ๘: ๑๕๓.

๒ เรื่องเดียวกัน, ความว่า

อิช โภ โคตม พราหมโณ อุกโต สุชาโต โหติ จ ปิติโต จ สํสูชชกทธิโก ยาว
สตุตมา ปิตามหุคคา ออชิตโต อนุปอญฺญโร ชาติวาเทน

๓ คฺวที พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อธิบายและอภิธานใน
หนังสืออนารายณ์สิบปาง, พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพฯ: บหมามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.),

หน้า ๑๕-๑๗.

๔ คัมภีร์นิฆัตตุ เป็นคัมภีร์ที่ว่าควยข้อแห่งสิ่งของ มีต้นไม่เป็นต้น

"...เป็นผู้เล่าเรียนทรงจำนต ฐบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆนต คัมภีร์ เกตุกะ^๑ พร้อมทั้งประเภทอักษร มีคัมภีร์อิติहाสเป็นที่ ๕^๒ เป็นผู้เข้าใจคัมภีร์ เขาใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะ^๓และมหาปุริสลักษณะ^๔"

๓. วรรณะ ในที่นี้หมายถึงรูปร่างหน้าตาผิวพรรณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ประการที่สามของพรหมณ์ ดังที่ปรากฏในโศภิตตสุตตรว่า

"...เป็นผู้รูปร่าง นาคูนาชม กอปรด้วยผิวพรรณเผือกผ่องยิ่งนัก มีพรรณคล้ายพรหม นาคูนาชมไม่น้อย. . ."

๔. ศีล หมายถึงการรักษากาย วาจาและใจให้เรียบร้อย^๕และการรู้จักควบคุม อารมณ์ ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง พรหมณ์ผู้เป็นที่ยกย่องนับถือ แม่แต่

^๑ คัมภีร์ เกตุกะ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยกิริยา มีการใช้ถ้อยคำเป็นต้น เป็นประโยชน์ แกกวี

^๒ คัมภีร์อิติहाสเป็นที่ ๕ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยพงศาวดารปึกยาว มีการศุขุทเป็นต้น อันกล่าวประพันธ์ไว้แต่กาลก่อน

^๓ คัมภีร์โลกายตะ เป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวอันไม่ว่าเชื่อ ถ้าบุคคลอาศัยปรกติ นี้ก็ไม่คิดทำบุญ

สยามรัฐสส เทปิฎก สุตตบทปิฎก ที่ชนิกายสส สีสขบรวตโค, ๘: ๑๕๓ ขอ ๑๘๖.

อชญาโย จ โหติ มนุชโร ทิณณ เวทานัน ปารกฺข สนิชฌนุเกตุภานัน สาอชรปเปถานัน อิติहाสปญฺจนัน ปทโก เวยยากรโณ โลกายตมหาปุริสลวชฺเชตุ.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓-๑๕๔. ขอ ๑๘๖. ความว่า

อนวโย อภิรุโป จ โหติ ทสสนันโย ปาสาทิโก ปรมาย วณฺโณโปชชราย สมนนาคโค พรชทวณฺณิ พรชทวณฺณสิ อจฺจุชทาวกาโส ทสสนาย.

^๖ พระราชวรมณี, พจนานุกรมพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๑๕๓ ขอ ๒๐๔.

พระพุทธเจ้าก็ถือว่า เป็นสำคัญกว่าชาติ มนตร์และวรรณะที่โลกกล่าวมาแล้ว ศาสนาพราหมณ์และ
ศาสนาพุทธมีความเห็นว่า ผู้เป็นพราหมณ์ควร "เป็นผู้มีศีลยั่งยืน"^๑

๕. ปัญญา หมายถึงความรอบรู้ ความรู้ทั่วหรือความฉลาดที่เกิดแก่เรียนและคิด
ปัญญาเป็นองค์ประกอบประการสุดท้ายของพราหมณ์ ดังที่ปรากฏในโศกัตตสูตรว่า

"...เป็นบัณฑิต มีปัญญาเป็นที่ ๑ หรือที่ ๒ ของปฏิกากหก เป็นผู้รับบูชาด้วยกัน..."^๒

พราหมณ์ผู้มีปัญญา คนทั้งหลายจึงวางใจให้เป็นอาจารย์ อุดมสมบูรณ์ด้วยธัญญาหาร
หมู่อัสติและยูแวกลอม

ด้วยเหตุที่พราหมณ์ถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๕ ประการดังกล่าวข้างต้น จึงได้รับ
ชื่อเสียง ได้รับความเคารพนับถือ แมแต่กษัตริย์พราหมณ์ด้วยกันก็ยกย่องและได้รับพระราชทาน
พรหมไทยจากพระเจ้าแผ่นดิน ดังเช่น พราหมณ์โศกัตต^๓ โทณพราหมณ์^๔ พรหมายูพราหมณ์^๕
และจังกพราหมณ์^๖ เป็นต้น

^๑ สยามบรรณสาร สตรีศึกษา สุตตันตปิฎก ที่ฆนิกายสส สีสันบรรณกิจ, ๙:๑๕๔ ข้อ ๑๘๖.

สีลวา จ โทติ วุชชีลี วุชชีเลน สมณนาโกโต.

^๒ เรื่องเดียวกัน

ปณตโต จ โทติ เมธาวิ ปฐโม วา ทูติโย วา ปุจฺจ ปถกณหนตทานิ

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๙ พระสุตตันตปิฎก ที่ฆนิกาย

สีลขันธวรรค, หน้า ๑๓๔.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

ปัญจกษัตริย์นิบาต, หน้า ๒๒๔.

^๕ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย

มัชฌิมปัดธาสกั, หน้า ๓๓๔-๓๔๘.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๖-๔๘๖.

ลักษณะภายนอกของพราหมณ์

ส่วนรูปร่างลักษณะภายนอกของพราหมณ์ ที่บอกใหญ่พบเห็นรู้ว่าเป็นพราหมณ์นั้น
ไต่แกลักษณะทางกาย และลักษณะเครื่องแต่งกาย ซึ่งผู้วิจัยแยกพิจารณา ดังนี้

ก. ลักษณะทางกาย ไต่แก ผม ขน ฟันและเล็บ

๑. ผมและขน ผมของพราหมณ์มักเกล้าเป็นมวย ปล่อยให้ผู้นเกาะเต็ม
พราหมณ์ไม่ชอบสระล้างและปล่อยให้ขนรักแร้ขึ้นยาวรุงรัง พราหมณ์จะชำระล้างร่างกายเฉพาะ
ในวันสำคัญ เช่น วันปลงบาปของพราหมณ์ พราหมณ์พวกนี้ไม่สนใจตนเอง มุ่งแต่บำเพ็ญทาน
ให้แก่ญาติเท่านั้น ดังความว่า

"ท่านพราหมณ์ผู้มีผิวพรรณดั่งเทพเจ้า มุ่นมวยใหญ่. . . มีขลุ่ยบนศรีษะนานทีเดียว"^๒

"จะมีประโยชน์อะไรด้วยการเกล้ามวยแก่ท่าน. . ."^๓

๒. ฟันและเล็บ ฟันของพราหมณ์เขลอะควายเศษอาหาร พราหมณ์ไม่ปรารถนา
ที่จะขัดถูให้สะอาด ดังความว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๔ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ทสก-เอกาทสกนิกาย, หน้า ๒๕๖-๒๕๗.

^๒ สยามบรรณสาร ฉบับพิมพ์ สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุต ซาตก, ๒๗: ๔๖๔

จิรสดี วัค ปัสสาม

พราหมณ์ เทวอณฺโณ

มหาชฎี ขาริธ

ปังกทนต์ รชสิริ ฯ

^๓ สยามบรรณสาร ฉบับพิมพ์ สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุต สมุททกาทาย, ๒๕: ๒๕.

กิมเต ชฎาหิ ทุมเมธ

กิมเต อทินสาฎิยา ฯ

"พราหมณ์ทั้งหลาย ผู้มีชนรักแรกและมีเล็บยาว พันเชลอะ มีขลุ่ยบนศีรษะ เขยิบคเชน
ขวา จะขอดะไรฉันหรือ"^๑

ข. ลักษณะเครื่องแต่งกายและของใช้ พราหมณ์หญิงหนึ่งเสื่อ สวมรองเท้า ถิ่นไม้
เท้าและรม จะเห็นได้จากพราหมณ์ในโพธิชาคกวา "ข้าแต่ท่านพราหมณ์ เพราะเหตุไรหนอ
ท่านจึงรีบร้อน ถิ่นไม้เท้า หนึ่งเสื่อ รม รองเท้า ไม้ขอ บาตรและผ้าพาด"^๓ ถ้าพราหมณ์

สยามบรรณสาร เติบูนี่ สุพรรณพิบูลเก ขุนทุกนิกายสส ชาตกั, ๒๗:๔๖๔.และ

สยามบรรณสาร เติบูนี่ สุพรรณพิบูลเก ขุนทุกนิกายสส ชาตกั, ๒๘:๓๖๗ปี๑๐๕๒.

ปรุททกรจนชโลมา
ปลคยห ทอชิตน์ พานู

ปรุททศร รชสสิรา
กิ มั ยาจนติ พราหมณา ๖

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓ ข้อ ๕๒.

กิมุ ทอท์ กิมาชิน
กิ อองกุสยจ ปลคยจ
กรรมานรูไป คุณหาสิ

กิ ฉตต์ กิ อูปาน
สงฆาภิมูจาปี พราหมณ
กิมุ ปลถยเส ทิส ๖

ไม่ยุ่งหนังสือ จะแต่งกายด้วยผ้าสีขาว เพราะถือว่า สีขาวเป็นสีประจำวรรณะพราหมณ์
 กิ่ง เช่นพราหมณ์ชาดูสโธณี ออกจากพระนครสาวัดคีด้วยรถเทียมม้าขาวล้วน เครื่องประดับขาว
 ประพูนรถขาว เชือกขาว รมขาว ผ้าโพกขาว รองเท้าขาว พัดควาลวิชนีที่คามักขาว
 พราหมณ์จะมีรูปร่างหน้าตาอย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่พราหมณ์มักเป็นผู้มั่งคั่ง มีโลก-
 สมบัติมากมาย มีวาจาไพเราะ เป็นที่ชื่นชอบของคนทั้งหลาย เป็นอาจารย์สอนมนตรีให้ศิษย์
 ที่มาจากทิศต่าง ๆ ในสำนักของตน เป็นที่เคารพสักการะของพระเจ้าแผ่นดินหรือบริษัท
 พราหมณ์ด้วยกัน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เอง พราหมณ์จึงพยายามรักษาชื่อเสียงของเขา เพราะ
 ถ้าเขาถูกดูหมิ่น เขาจะเสื่อมยศและโลกสมบัติ กิ่ง เช่นโสดทัตพราหมณ์ผู้เคารพเลื่อมใสใน
 พระพุทธเจ้า เมื่อจะแสดงความเคารพพระพุทธเจ้า ยังต้องมีข้อแม้บางประการว่า หาก
 โสดทัตพราหมณ์กำลังอยู่ตามกลางบริษัท จะประสงค์อัญชลีพระพุทธเจ้าแทนการลุกจาก
 อาสนะ จะเปลื้องผ้าโพกออกแทนการอภิวัตด้วยเศียร ถ้ากำลังไปในยาน จะพึงยกปฏิทิน
 แทนการลงจากยาน จะลดกรมแทนการอภิวัตด้วยเศียร ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้บริษัทดูหมิ่น
 โสดทัตพราหมณ์ได้ เพราะพราหมณ์ผู้ถูกบริษัทดูหมิ่น จะเสื่อมยศ พราหมณ์ผู้เสื่อมยศ จะ
 เสื่อมโลกสมบัติ เพราะไคยศ พราหมณ์จึงไค้โลกสมบัติ^๒

004585

^๑ สยามบรรณสาร เชนิกั สุตตคนพิฎเเก สัมมุตคณิกายสส มหาวารวอโค.๑๘:๕-๖๖๑๓.

อชทลั ขวาทั ภนเต ชาดูสโธณี พราหมณ์ สขพเสเคน วทวาริเถน สาวตถิยา
 นิยยานคั เสตา สุกั อสสา มุตคั เสตาลงการา เสโต รโถ เสทปริวาโร เสตา
 รสมิโย เสตา ปิโทลลฐริ เสคั ฉฉคั เสคั อุนหีสั เสทานิ วถถานิ เสตา อูปาหนา
 เสตาย สุกั วาลวิชนียา วิชเชยติ ฯ

^๒ สยามบรรณสาร เชนิกั สุตตคนพิฎเเก ที่มณิกายสส สีสค.ขบธวอโค.๘:๑๖๑๖๑๘.

อาชีพของพราหมณ์

พราหมณ์ในสมัยพุทธกาลมีอาชีพต่าง ๆ กัน เช่น พราหมณ์บางคนเป็นหมอ คนรับใช้ พ่อค้า คนชาส์คร นายโคบาล นายพรานและเป็นคนกวาดมลทิน เป็นต้น นอกจากนั้นพราหมณ์บางคนเลี้ยงโคไว้ใช้งาน^๑ พราหมณ์บางคนเป็นชาวนา^๒ พราหมณ์บางคนเป็นนายจ้างให้คนทำงานในป่า^๓ และพราหมณ์บางคนเป็นทูตก็มี^๔ ทั้ง ๆ ที่ในมานาวธรรมศาสตร์กำหนดอาชีพของพราหมณ์ตามหน้าที่ ไคแก่ "การสอน (พระเวท) การเรียน (พระเวท) การปลีบูชาเพื่อตนเอง การปลีบูชาเพื่อคนอื่น การให้ทานและการรับทาน"^๕ อาชีพของพราหมณ์ก็คือ พระผู้ทำพิธี

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๗ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
ชาดก ภาค ๑, หน้า ๓๗๕-๓๘๐.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๕ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
สคาถวรรค, หน้า ๒๐๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

^๕ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๘ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย
ศีลขันธวรรค, หน้า ๒๘๖.

Mn. X : 75

adhyāpanamadhyayanam yajanam yājanam tathā /
dānam pratigrahaścāiva ṣaṭkarmānyagrajanmanah //

แต่ในยามเคื่อคร่อนทุกข์ยากเข็ญ พราหมณ์ สามารถประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น อาชีพของ
 กษัตริย์^๑ และอาชีพของแพศย์ได้^๒ แม้แต่ในยามเคื่อคร่อนทุกข์เข็ญก็สามารถใช้อาวุธได้^๓
 แต่ปรากฏว่าพราหมณ์โคเลียงสัตว์ ค้าขาย เป็นช่าง นักแสดงหรือนักร้อง เป็นทาส คนรับใช้
 หรือคนให้เงินกู้คิดดอกเบี้ยแพง กลับถูกหาว่าเป็นเหมือนศูทร^๔ ทั้ง ๆ ที่ในมานวธรรมศาสตร์
 กำหนดไว้ว่า การเรียนหรือการศึกษาหาความรู้ งานศิลปะทางช่างกล งานรับจ้าง การ-
 บริการรับใช้ การเลี้ยงสัตว์ การค้า การกลีกรรม ความถ่อสันโคษ ทาน การรับดอกเบี้ย
 เงินกู้ เป็นอาชีพ ๑๐ อย่างที่ยอมให้ทุกคนทำได้ในเวลาที่ยุคคร่อน^๕

¹ G.D.S.VII:6,p.212.

Mn.I:89.

prajānām rakṣaṇam dānam ijjādhyāyanam eva ca /
 viṣayeṣu aprasāktis ca kṣatriyasya samāsatah //

² G.D.S.VII:7,p.212.

Mn.I:90.

paśūnām rakṣaṇam dānam ijjādhyāyanam eva ca /
 vaṇikpayam kusidam ca vaisyam ca vaisyasya kṛṣim eva ca//

³ G.D.S.VII:25,p.214.

⁴ Mn.VIII:102.

⁵ Ibid,X:116.

ความประพฤติกของพราหมณ์

เนื่องจากพราหมณ์สามารถประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้อีกหลายอาชีพตามที่บัญญัติไว้ในมานาวธรรมศาสตร์ ความประพฤติกของพราหมณ์จึงแปรเปลี่ยนไป แต่ก่อนพราหมณ์มีความประพฤติกน้อย เป็นผู้ปฏิบัติตามพราหมณ์ธรรมที่ว่า พราหมณ์สำรวจคน มีตะบะ ละเบญจกาม—คุณ ละประโยชน์ส่วนตน ไม่มีสัตว์เลี้ยง ไม่มีเงินทองหรือสิ่งของต่าง ๆ มีทรัพย์และข้าวเปลือกที่ไถจากการสาธยายมนต์ ครั้นต่อมาคนตั้งภักดีไว้ที่ประตูเรือนแก่พราหมณ์ด้วยศรัทธารวมทั้งผ้า ที่นอน ที่อยู่ พราหมณ์รักษาธรรม จึงไม่มีใครศึกษาหรือดวงเกิน ประพฤติพรหมจรรย์ตั้งแต่เด็กตลอด ๘๘ ปี เพื่อแสวงหาวิชาและจรณะ ไม่หาหญิงอื่นนอกจากพราหมณ์เท่านั้นเป็นภรรยาและอยู่ด้วยกันด้วยความผูกพัน สรรเสริญพรหมจรรย์ ข้อสัตย์ อ่อนโยนสงบเสงี่ยม ออกทน ไม่เบียดเบียน เสมอด้วยพรหม กระทำยัญ คือทานมีข้าวสารที่เขาได้ไม่ช้าแม่โค สัตว์อื่น ๆ พ่อแม่หรือใคร ๆ

พราหมณ์ในสมัยหลังมีไค้ประพฤติกตามธรรมของพราหมณ์ เพราะความโลภและความต้องการความสบาย มีความปรารถนาทรัพย์ของพระราชินี พราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระราชินีให้ผู้ชายยัญด้วยทรัพย์ ข้าวเปลือก เสรีจีพีแล้ว พราหมณ์ไค้รับพระราชทานทรัพย์มากมาย พราหมณ์จึงเกิดคิดหา ศึกษาสัตว์เพื่อผู้ชายยัญ สะสมข้าวเปลือกทรัพย์และเงินทองไว้อาถรรพ์ที่หาได้ กินไม่หมดก็เก็บไว้ไม่ทิ้งเหมือนก่อน พราหมณ์แบ่งออกเป็น ๕ พวก^๒ ตาม

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๕ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
สุตตันตปิฎก, หน้า ๓๔๗-๓๕๑.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ปัญจก-ฉักกนิบาต, หน้า ๒๒๘-๒๓๕.

ความประพฤติกังนี้

๑. พราหมณ์เสมอควยพรหม^๑ คือ พราหมณ์ผู้ศรัทธาชาติ มนต์ พรหมจรรย์ ออกบวช เป็นบรรพชิต ประพฤติพรหมวิหาร ๔^๒อันประกอบด้วยธรรม คือ

เมตตา ไคแก่ ความรักใคร่ ปราศรณาให้ได้รับความสุข

กรุณา ไคแก่ ความสงสาร คิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

มุทิตา ไคแก่ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

อุเบกขา ไคแก่ ความวางเฉย ไม่คืใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ

พราหมณ์ผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ อย่างนี้ เมื่อตายไป ย่อมเข้าสู่อุคติพรหมโลก

๒. พราหมณ์เสมอควยเทวดา^๓ คือ พราหมณ์ผู้แสวงหาพรหมดีที่เขายกให้เพื่อ ตองการบวชอย่างเดี๋ยว เมื่อไคบวชหรือธิดาแล้วจึงออกบวชเป็นบรรพชิต สลัดกาม บำเพ็ญ เพียร จนบรรลุดุจตุคตญาณ ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละทุกข์และคัมภีสมันส์โหมนส์สกอน ๆ ไค สติบริสุทธิ์คิวยอุเบกขา เจริญงานทั้ง ๔ เมื่อตายไปยอมเข้าสู่อุคติโลกสวรรค์

๓. พราหมณ์ผู้ประพฤติกัง^๔ คือ พราหมณ์ผู้แสวงหาพรหมดี เพราะตองการบวชธิดา และอยู่ครองเรือน ไม่ออกบวชเป็นบรรพชิต แต่คังรงอยู่ในความดี ประพฤติกังตามธรรมของ พราหมณ์

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เลม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต, หน้า ๒๒๘-๒๓๕.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เลม ๓๖ พระอภิธรรมปิฎก วิภังคปกรณ์, หน้า ๓๘๘-๓๙๕.

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เลม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉักกนิบาต, หน้า ๒๒๘-๒๓๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน

๔. พราหมณ์ผู้ประพฤติดีและชั่ว^๑ คือ พราหมณ์ผู้แสวงหาพรามณ์หรือหญิงอื่นเพราะความใคร่บาง เพราะความสนุกบาง ต้องการบุตรบาง ไม่ดำรงอยู่ในความประพฤติที่กลับประพฤติละเมิดกรรมของพราหมณ์แต่ก่อน

๕. พราหมณ์จิตทาส^๒ คือ พราหมณ์ผู้ประพฤติในธรรมบ้าง ในอธรรมบ้าง เพื่อแสวงหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์ แสวงหาภรรยาไม่เลือกวรรณะ เพราะความใคร่บาง ความสนุกบาง ต้องการบุตรบาง เลี้ยงชีพด้วยการงานทุกอย่าง แต่ไม่คิดในสิ่งนั้น เหมือนไฟไหม้สิ่งสะอาดบ้าง สิ่งสกปรกบ้าง แต่ไม่คิดในสิ่งนั้นเหมือนกัน

ขณะเดียวกันพราหมณ์บางพวกอาจประพฤติอย่างอื่นได้อีก เช่น พราหมณ์พาวรีปรารถนาความวิเวก ออกไปป่าเพื่อเจริญงาน พร้อมด้วยศิษย์ ๑๒ คน^๓ พราหมณ์บางพวกประพฤติในการขอ^๔ และพราหมณ์บางพวกบูชาไฟเป็นนิตย เมื่อบูชาบุญ ต้องยกเส้าเจว็ด^๕

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกกนิบาต, หน้า ๒๒๔-๒๓๕.

^๒ เรื่องเดียวกัน,

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๓๐ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิตเทส, หน้า ๑.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๕ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาคกภาค ๒, หน้า ๒๒๒ ข้อ ๗๕๕.

^๕ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๗ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาคกภาค ๑ หน้า ๓๕๕.

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ตามคติของศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏ
ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พราหมณ์เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยรูปสมบัติ คุณสมบัติและธรรมสมบัติ จึงได้
รับเกียรติยศและโศกสมบัติอย่างมาก และพราหมณ์ต่างก็แบ่ง เป็นหลายประเภทตามความ
ประพฤติกองเขา